

مقدمه

آمارهای ارائه شده در این فصل در مورد وضعیت سواد در سرشماری های عمومی نفوس و مسکن، آموزش رسمی در سطوح عمومی و عالی، مبارزه با بیسوادی بزرگسالان و آموزش فنی و حرفه‌ای غیررسمی می‌باشد. آموزش رسمی در کشور به دو بخش عمومی و عالی تقسیم می‌شود:

آموزش عمومی شامل دوره‌های ابتدایی، متوسطه دوره اول، متوسطه دوره دوم و فنی و حرفه‌ای می‌باشد. آمار مربوط به این بخش توسط اداره کل آموزش و پرورش شهر تهران، اداره کل آموزش و پرورش شهرستان‌های استان تهران، مدیریت آموزش و پرورش استثنایی شهر تهران و مدیریت آموزش و پرورش استثنایی شهرستان‌های استان تهران ارائه شده است. در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ نظام آموزشی تغییر یافته، مقطع پیش دانشگاهی حذف گردیده و سال چهارم متوسطه اضافه شده است. همچنین در سال تحصیلی ۹۳-۱۳۹۲ بر اساس مصوبه جلسه شورای عالی آموزش و پرورش، عناوین دوره‌ها و پایه‌های تحصیلی تغییر یافت. در سیستم آموزشی جدید پایه‌های تحصیلی از پایه اول تا پایه دوازدهم نامگذاری شد که ۶ پایه اول تا ششم، دوره ابتدایی و ۶ پایه هفتم تا دوازدهم دوره متوسطه نام گرفت و دوره متوسطه به دو دوره سه ساله یعنی دوره متوسطه اول و متوسطه دوم تقسیم گردید.

فارغ‌التحصیلان دبیرستان‌ها پس از اخذ مدرک دیپلم و موفقیت در آزمون ورودی دانشگاه‌ها، تحصیلات عالی خود را آغاز می‌کنند که دارای سطوح کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترای حرفه‌ای و تخصصی می‌باشد.

شایان ذکر است علاوه بر دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نیز به طور مستقل به پذیرش دانشجو و ارائه خدمات آموزشی در سطوح عالی اقدام می‌کند. اطلاعات مربوط به این فصل، توسط موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی تهیه و ارائه می‌شود.

اطلاعات ارائه شده توسط موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تمامی مراکز آموزش عالی تحت پوشش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و یا وابسته به وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها یا نهادهایی مانند وزارت آموزش و پرورش، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزارت نفت، سازمان تربیت بدنی و ... را دربر می‌گیرد که مدرک اعطایی توسط آنان، مورد تأیید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است.

اطلاعات مربوط به سوادآموزی بزرگسالان نیز توسط نهضت سوادآموزی شهر تهران و نهضت سوادآموزی شهرستان‌های استان تهران جمع‌آوری و ارائه گردیده است. قابل ذکر است که مقطع دانش‌آموزان لازم‌التعلیم از مقاطع نهضت سوادآموزی حذف شده است. از سال ۱۳۹۰ به بعد ساختار آموزشی دوره

۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ از افراد ۶ ساله و بیشتر سؤال شده است.

نقاط شهری، نقاط روستایی و جمعیت ساکن: رجوع کنید به تعاریف و مفاهیم فصل ۲ - جمعیت.

کارکنان آموزشی، دفتری و اداری (شاغل در وزارت آموزش و پرورش): کارکنان آموزشی شامل معلم، مدیر و معلم ورزش است و کارکنان دفتری و اداری شامل متصدی آزمایشگاه و کارگاه، مراقب بهداشت، مربی پرورشی، مدیر، ناظم یا معاون، کتابدار، کارمند اداری و دفتردار می‌باشد.

تحصیل: منظور از تحصیل، اشتغال به تحصیل طبق برنامه‌های رسمی آموزشی ایران یا کشورهای خارجی است. بنابراین، آموزش در دوره‌های آموزشی غیررسمی (مانند آموزش زبان در آموزشگاه‌های خصوصی یا نزد معلم خصوصی) تحصیل به حساب نیامده است.

مقطع تحصیلی: یک دوره کامل تحصیلی است که به اخذ یک مدرک تحصیلی مانند دوره ابتدایی، راهنمایی، کاردانی، کارشناسی ارشد، دکترای تخصصی، دکترای حرفه‌ای، دکترای فوق تخصصی منجر می‌شود.

دانش آموز: فردی است که برابر مقررات در یکی از دوره‌های تحصیلی آموزش و پرورش به تحصیل اشتغال دارد.

آموزش استثنایی: مخصوص آن دسته از اطفال و نوجوانانی است که دارای عقب‌ماندگی ذهنی و یا جسمی، معلولیت و اختلال در یادگیری بوده و یا ناسازگار باشند و شامل دوره آمادگی، ابتدایی، راهنمایی تحصیلی، آموزش متوسطه و آموزش فنی و حرفه‌ای می‌باشد.

دوره ابتدایی: دوره ابتدایی ۶ سال است و دانش آموز در آغاز تحصیل (اول مهرماه) باید ۶ سال تمام داشته باشد و پس از طی پایه‌های تحصیلی معین، گواهی نامه پایان دوره ابتدایی را دریافت می‌کند.

متوسطه دوره اول: دوره تحصیلی آموزش عمومی است که دانش آموزان پس از پایان دوره ابتدایی به آن وارد شده و پس از طی ۳ پایه تحصیلی موفق به اخذ گواهی نامه پایان این دوره می‌شوند.

متوسطه دوره دوم: دوره تحصیلی است که دانش آموزان پس از اتمام دوره اول متوسطه در آن پذیرش شده و سپس به یکی از شاخه‌های نظری، فنی حرفه‌ای یا کاردانش هدایت می‌شوند

های سوادآموزی تغییر کرده و در ساختار جدید دوره سوادآموزی جایگزین دوره‌های مقدماتی و تکمیلی سابق گردیده ولیکن به منظور ارتقاء تحصیلی افرادی که دوره مقدماتی را گذرانده، ولی دوره تکمیلی را طی ننموده‌اند در سالهای ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ سهمیه‌ای جهت دوره تکمیلی در نظر گرفته شده است.

اطلاعات مربوط به آموزش فنی و حرفه‌ای این فصل نیز توسط اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای استان تهران ارائه شده است. مرکز آمار ایران نیز با انجام سرشماری عمومی نفوس و مسکن که هر ده سال یک بار صورت می‌گیرد، با گردآوری اطلاعات کلی مانند وضع سواد و دوره‌های تحصیلی، میزان باسوادی و تغییرات آن را ارائه می‌نماید.

لازم به توضیح است که طرح سرشماری عمومی نفوس و مسکن از سال ۱۳۸۵ به بعد طبق مصوبه دولت به فاصله زمانی ۵ ساله انجام می‌گردد. در مورد آمار ارائه شده توضیح نکات زیر ضروری است:

۱- ارقام مربوط به کارکنان آموزشی، دفتری و اداری سازمان آموزش و پرورش، شامل کارکنان شاغل در بخش دولتی و اعزامی به مدارس غیرانتفاعی می‌باشد.

۲- ارقام مربوط به آموزشگاه‌ها برای دوره‌های مختلف تحصیلی لزوماً به معنای تعداد ساختمانهای اختصاص داده شده برای این دوره‌ها نمی‌باشد. برای مثال چنانچه یک ساختمان در طول سال تحصیلی در ساعات مختلف روز به تناوب مورد استفاده دوره‌های ابتدایی و راهنمایی قرار گیرد، این ساختمان (آموزشگاه) دو بار در آمار منظور خواهد شد. همچنین آمار مربوط به کلاسهای دوره‌های مختلف تحصیلی نیز به همین روش محاسبه می‌شود.

تعاریف مفاهیم

با سواد: کلیه کسانی که می‌توانند متن ساده‌ای را به فارسی و یا هر زبان دیگری بخوانند و بنویسند با سواد تلقی می‌شوند. در سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵، کلیه نوآموزان سال اول ابتدایی و سواد آموزان کلاس‌های نهضت سوادآموزی نیز باسواد شناخته شده‌اند. وضعیت سواد در سرشماری عمومی از افراد ۱۰ ساله و بیشتر، در سرشماری عمومی سال ۱۳۴۵ از افراد ۷ ساله و بیشتر و در سرشماری‌های عمومی سالهای

و با گذراندن واحدهای درسی تعیین شده موفق به اخذ گواهی نامه دیپلم متوسطه می گردند.

دانش آموز بزرگسال: دانش آموزی است که شرایط تحصیل در مدارس راهنمایی تحصیلی و متوسطه روزانه را نداشته و برای ادامه تحصیل در مدارس ویژه بزرگسال پذیرش می شود.

دوره عمومی آموزش بزرگسال: این دوره از لحاظ مقررات تحصیلی مشابه دوره راهنمایی بوده و امکان تحصیل را برای کسانی که به لحاظ سن یا سایر شرایط نمی توانند در دوره روزانه تحصیل نمایند، فراهم می کند.

دوره تکمیلی آموزش بزرگسال: این دوره از لحاظ مقررات تحصیلی مشابه دوره متوسطه بوده و امکان تحصیل را برای کسانی که به لحاظ سن یا سایر شرایط نمی توانند در دوره روزانه تحصیل نمایند، فراهم می کند.

گروه معلم: شامل سه دسته: ۱- معلم، ۲- مدیریت (معاون و مدیر و ...) و ۳- کارکنان کیفیت بخشی (مراقبت سلامتی، مشاور و ...) می باشد.

دوره مقدماتی نهضت سوادآموزی: اولین دوره تحصیلی سوادآموزی است که در آن سوادآموز با حروف الفبای فارسی و نحوه کاربرد آن در کلمات به منظور خواندن و نوشتن متون ساده فارسی آشنا می شود و ریاضی را در سطح رفع نیازهای روزمره فرا می گیرد.

دوره تکمیلی نهضت سوادآموزی: دومین دوره تحصیلی سوادآموزی است که در آن سوادآموز دارای مدرک تحصیلی دوره مقدماتی و یا تعامل آن از طریق خواندن و نوشتن کلمات و جملات متون ساده فارسی و هم چنین یادگیری روخوانی قرآن مجید، ریاضیات و افزایش معلومات عمومی، مهارت های لازم و توانایی تعامل با دیگران را به دست می آورد.

دوره پایانی نهضت سوادآموزی: سومین دوره تحصیلی سوادآموزی است که در آن زمینه تداوم آموزش، ارتقاء دانش، تثبیت آموخته ها و تقویت مهارت های لازم برای سوادآموز دارای مدرک تحصیلی یا معادل آن به منظور ورود به پایه پنجم فراهم می شود.

پایه پنجم نهضت سوادآموزی: چهارمین دوره تحصیلی سوادآموزی است که در آن سوادآموز دارای مدرک تحصیلی پایانی و یا معادل آن، با رعایت کلیه قوانین و مقررات همانند دانش آموز پایه پنجم ابتدایی، بر اساس برنامه درسی تدوین شده دانش و مهارت های لازم را کسب می نماید و در صورت موفقیت

در امتحان به پایه تحصیلی بالاتر راه می یابد.

دوره سوادآموزی: دوره ای است برای آموزش فرد بی سواد با سن بیش از ده سال تمام که امکان تحصیل در نظام آموزش رسمی کشور را ندارد. این دوره معادل پایه سوم ابتدایی در نظام آموزش رسمی است.

دوره انتقال: دوره ای است معادل پنجم ابتدایی برای کسانی که قبولی دوره های تکمیلی، پایانی و سوادآموزی نهضت، یا قبولی سوم و چهارم ابتدایی را داشته و شرایط ادامه تحصیل در آموزش و پرورش رسمی را ندارند.

دوره تحکیم: دوره ای است که فرصت استمرار و پایداری آموخته ها و کاربرد آن را برای کسانی که دوره سوادآموزی را گذرانده اند و تمایل به ادامه تحصیل ندارند فراهم می سازد.

سوادآموز تحت پوشش نهضت سوادآموزی: فردی است بی سواد یا کم سواد با سن بالای ده سال که امکان تحصیل در نظام آموزش رسمی کشور را ندارد و در کلاس نهضت سوادآموزی ثبت نام می نماید.

سوادآموز قبول شده: به سوادآموزی که در امتحانات پایان دوره موفق به کسب نمرات قبولی شده است، سوادآموز قبول شده در امتحان گفته می شود.

دوره تربیت معلم: دوره تربیت معلم ۲ سال است و کسانی که دارای مدرک دیپلم هستند و دوره ۲ ساله تربیت معلم را به پایان می رسانند، به اخذ مدرک کاردانی در رشته مربوط نایل می شوند.

دانشجو: فرد پذیرفته شده ای است که برابر ضوابط معین برای تحصیل در یکی از دوره های رسمی آموزش عالی ثبت نام کند و به تحصیل اشتغال ورزد.

مرکز آموزش عالی: موسسه ای است که برای ارائه خدمات آموزش عالی و پژوهشی از بین دارندگان مدرک دیپلم متوسطه، پیش دانشگاهی یا بالاتر دانشجو می پذیرد و به فارغ التحصیلان خود مدرک کاردانی یا بالاتر می دهد.

دانشگاه: عالی ترین موسسه آموزش عالی که با مجوز رسمی شورای گسترش آموزش عالی ایجاد و حداقل از سه دانشکده تشکیل شده باشد.

آموزشگر تمام وقت موسسه آموزش عالی: آموزشگر موسسه آموزش عالی که برابر ضوابط معین استخدام و تمام ساعات موظف اداری خود را در موسسه محل خدمت، انجام وظیفه می کند.

در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ حدود ۲۰۳ هزار نفر در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی دولتی و غیردولتی پذیرفته شده اند که از این تعداد پذیرفته شده، ۳۷ درصد را دانشگاه آزاد و ۲۵/۱ درصد پذیرفته شدگان را دانشگاه جامع علمی کاربردی و ۱۸/۶ درصد را دانشگاه علوم تحقیقات و فناوری و مابقی را سایر مراکز آموزشی به خود اختصاص داده است.

در این سال تعداد کل دانشجویان استان حدود ۷۸۶ هزار نفر بوده اند. که ۵۰/۲ درصد آنان در دانشگاه آزاد اسلامی و ۱۳/۱ درصد دانشگاه جامع علمی و کاربردی، ۱۶/۸ درصد در دانشگاه های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مشغول به تحصیل بوده اند.

از کل دانشجویان ۱۴ درصد در مقطع کاردانی (فوق دیپلم)، ۵۲/۸ درصد در مقطع کارشناسی (لیسانس)، ۲۴/۲ درصد در مقطع کارشناسی ارشد (فوق لیسانس) و ۹ درصد در مقطع دکترای حرفه ای و تخصصی مشغول به تحصیل بوده اند.

در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ بیش از ۱۷۱ هزار نفر دانش آموخته در دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی دولتی و غیردولتی استان بوده اند که ۳/۹ درصد در گروه پزشکی، ۵۳/۲ درصد در گروه علوم انسانی، ۵/۲ درصد در گروه علوم پایه، ۲۷/۲ درصد در گروه فنی و مهندسی، ۱/۷ درصد در گروه کشاورزی و دامپزشکی و ۸/۷ درصد در گروه هنر بوده اند.

آموزشگر پاره وقت موسسه آموزش عالی: آموزشگر موسسه آموزش عالی که در یک دوره زمانی معین به ارائه خدمات آموزشی نظری و یا عملی می پردازد.

ثابت نام شده آموزش عالی: فردی که برابر ضوابط معین پذیرفته شده و در یکی از موسسات آموزش عالی ثبت نام کرده است.

دانش آموخته آموزش عالی: فردی که یکی از دوره های تحصیلی آموزش عالی را با موفقیت به پایان رسانده است و برابر ضوابط معین مدرک تحصیلی دریافت می کند.

آموزش دیدگان (کارآموزان) سازمان آموزش فنی و حرفه ای: افرادی هستند که برای فراگرفتن حرفه ای خاص، بازآموزی یا ارتقاء مهارت برای مدت معینی در مراکز آموزشی این سازمان، آموزش می بینند.

مرکز آموزش ثابت در سازمان آموزش فنی و حرفه ای: محلی دولتی، متشکل از حداقل ۵ کارگاه آموزشی است که دارای هویتی قانونمند می باشد و ساختار آن مورد تصویب سازمان مدیریت و برنامه ریزی قرار گرفته است.

گزیده اطلاعات

در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ در دوره های روزانه و شبانه و استثنایی استان ۲۰۹۱۴۳۱ دانش آموز مشغول به تحصیل بوده اند که از این تعداد ۱۰۷۰۲۹۵ نفر دانش آموز پسر (۵۱/۲ درصد) و مابقی دختر بوده اند. همچنین از این تعداد دانش آموز حدود ۱۱۱۷ هزار نفر در دوره ابتدایی، بیش از ۴۸۴ هزار نفر در متوسطه دوره اول و حدود ۳۵۹ هزار نفر در متوسطه دوره دوم مشغول به تحصیل بوده اند.